

DONOŠENJE ZAKONA O JUGOSLAVENSKOJ AKADEMIJI

13. XII. 1947.

Na svojem redovnom zasjedanju, u sjednici od 9. prosinca 1947. Sabor Narodne Republike Hrvatske donio je novi Zakon o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Ministar pravosuđa NRH drug Nikola Sekulić dao je Saboru ovo obrazloženje Zakona:

O B R A Z L O Ž E N J E Z A K O N A

O JUGOSLAVENSKOJ AKADEMIJI ZNANOSTI I UMJETNOSTI U ZAGREBU

Da se osnuje neka vrsta Znanstvene akademije u obliku Učenoga društva, o tome je pao prvi zaključak u hrvatskom saboru još godine 1836. Godine 1843. sabor je ponovno zatražio, da se saborski zaključak o osnivanju Učenoga društva iz god. 1836. provede u djelo, ali je tom saborskom zahtjevu udovoljeno tek sedam godina kasnije. Godine 1850. osnovano je Društvo za povjesnicu jugoslavensku, koje je vršilo neku funkciju Akademije time, što je izdavalo Arkiv za povjesnicu jugoslavensku. Borba za Akademiju bila je teška i dugotrajna. Trideset i više godina opirala se tuđinska vlast osnutku Akademije, pak je tek poslije austrijskog carskog poraza kod Custozze i Königgrätza uspjelo saboru da god. 1866. dobije potvrdu za svoj zakon o Akademiji, izglasan i od sabora jednoglasno odobren pet godina ranije, god. 1861.

Akademija je tako bila osnovana narodnim novčanim sredstvima protiv volje tuđinskih vlasti, na temelju narodnog i kulturnog jedinstva svih jugoslavenskih naroda od Crnoga mora do Soče. Na temelju prvoga zakona o Akademiji, koji je odredio djelokrug ovoj najvišoj narodnoj naučnoj i umjetničkoj instituciji, da »samostalno istražuje i svestrano promiče nauku i umjetnost, a osobito u koliko se nauka i umjetnost tiču jugoslavenskih naroda« — Akademija je djelovala u neprekinutom kontinuitetu sve do sloma Jugoslavije god. 1941., kada je njeno djelovanje bilo prekinuto od okupatora.

Obnavljajući njen rad danas u okviru FNRJ i NRH, Sabor naše Republike donosi Akademiji novi temeljni zakon, koji se po svojoj osnovnoj zamisli ni po čemu ne razlikuje od onoga iz god. 1861., prije osamdeset i šest godina: da naučno i umjetnički djeluje na dobrobit svih jugoslavenskih naroda, povezanih danas kulturno i politički od Soče do Crnoga mora.

Svrha ovoga zakona o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti jasna je. Najvišoj naučnoj i umjetničkoj ustanovi NRH ovim se zakonom određuje djelokrug, i u duhu ovoga zakona stavlja joj se u osnovni zadatak, da svestrano promiče znanost i umjetnost. s osobitim obzirom na zemlje i narode FNRJ, a naročito na prilike i potrebe hrvatskoga naroda. Što to znači? To u smislu ovoga zakona znači, da je prva i najosnovnija dužnost ove Akademije, »da rezultatima svoga rada doprinosi unapređenju društvenog uređenja i blagostanja naroda NRH i FNRJ«.

Ovaj zakon o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti traži od Jugoslavenske akademije, da »svim svojim snagama i sredstvima djeluje i radi na podizanju i razvijanju teorijskih i primijenjenih nauka« i da u svrhu »razvitka narodne kulture — sistematski organizuje naučni i umjetnički rad«.

Zakon o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti prema tome imperativno traži od ove najviše naučne i umjetničke ustanove NRH, da bude svestranim inicijatorom i graditeljem oko razvitka narodne kulture, a u izvršenju toga odgovornog, da upravo uzvišenog zadatka, zakon Akademiji daje punu slobodu naučnog i umjetničkog djelovanja. Zakon je Akademiji priznao čast najviše naučne i umjetničke ustanove, on ju je stavio pod rukovodstvo jednoga od najviših organa narodne vlasti republikanske Vlade, i jedino što od Akademije traži jeste, da unapređuje društveno uređenje i blagostanje naroda NRH i FNRJ.

Nije i ne treba da bude svrhom ovoga zakonskog obrazloženja, da posveti naročitu pozornost osvjetljenju onih davnih okolnosti, kada je ova Akademija nastajala, no unatoč tome je dobro, da se sjetimo prilika, kakve su vladale kod nas, kada se je početkom šesdesetih godina prošloga stoljeća zamisao o osnivanju ove Akademije prvi put pojavila u hrvatskom saboru.

U svome govoru od 29. IV. 1861. (Dnevnik sabora str. 74—77), kojim obrazlaže osnivanje Jugoslavenske Akademije, rekao je biskup đakovački u saboru:

»Ja sam, gospodo, od prostih, neukih roditelja proizašao, te sam osobito u mladoj dobi svojoj dosta tegoba u obrazovanju oćutio, znam dakle iz vlastitog iskustva svoga, što će reći miloj domovini i sinovima domaćim sredstva višega duševnoga nabraženja pružiti«.

Iz ovih riječi progovara pučka, narodna, demokratska svijest, koja tuđinskoj, feudalnoj oligarhiji uprkos hoće da budućim pučkim pokoljenjima osigura sredstva višeg, slobodnog obrazovanja, na te-

melju južnoslovljenskoga narodnog i kulturnog jedinstva, i to u trenutku, kada »već i na Balkanu počima zora bolje budućnosti lice svoje pomaljati«. Misao o južnoslovljenskom narodnom političkom i kulturnom jedinstvu obrađivali su mnogobrojni članovi i suradnici Jugoslavlenske akademije decenijima, a jedan od njenih najzaslužnijih članova, Rački, odredio je Akademijin ratio existendi: »da Akademija dotle odgovara svojem uzvišenom zadatku dokle ovoj ideji služi, a da bi joj ratio existendi prestala kada bi se, što u ostalom ne vjerujem, toj ideji iznevjerila«.

Član 2. ovoga Zakona o Jugoslavlenskoj akademiji znanosti i umjetnosti određuje ratio existendi ove Akademije drugim riječima, kojima je smisao zapravo isti i nepromijenjen gotovo već jedno stoljeće: »da organizuje naučni i kulturni rad u cilju razvitka narodne kulture, sa svrhom podizanja i unapređenja blagostanja naroda hrvatskog i svih ostalih naroda FNRJ«.

Jugoslavlenska akademija znanosti i umjetnosti djelovat će na temelju ovog zakona u okviru Ustava FNRJ i NRH. Ustavi FNRJ i NRH predstavljaju po svojim smjernicama, po svojim definicijama i po tumačenju naših zakonodavaca konačan i veličanstven prijelom sa svim onim snagama, koje su stoljećima priječile našim narodima, hrvatskom i srpskom, izgradnju svoje vlastite narodne kulture.

I kako naš Ustav NRH nije nikakva prolazna reforma, nego sintetičan završen čin, koji predstavlja odlučnu volju za izgradnju takvog društvenog uređenja, u kome je onemogućena eksploatacija čovjeka po čovjeku, tako i naša nauka i naša umjetnost treba da svim svojim snagama djeluju na podizanju kulturnog i materijalnog blagostanja našega naroda u okviru takvih društvenih odnosa, koje zovemo narodnima i demokratskima. A ta dužnost, dakako, i Akademiju stavlja pred čitav niz zadataka, koji su sami po sebi narodni i demokratski, koji će poprimiti konačan oblik tek na temelju dosada još neispitanog naučnog, demokratskog i narodnog iskustva. U određenju samog rada u budućnosti Zakon se ograničio na osnovne linije naučnog i umjetničkog rada.

Savezno s time Nacrt nabraja (čl. 3.) neke najvažnije posebne zadatke Akademije, želeći od Akademije stvoriti aktivan i plodonosan centar znanstvenog i umjetničkog rada NRH. U tom pogledu od naročitog su značaja zadaci navedeni u toč. 2. i 3. čl. 3.

Nacrt polazi sa gledišta, da se zakonom moraju fiksirati samo osnovna temeljna načela, a da sve pojedinosti, a naročito takove koje će se u životu morati mijenjati, treba ostaviti reguliranju statutom. Taj statut donosi Akademija na skupštini, a potvrđuje ga Prezidijum Sabora NRH (čl. 12.).

Utvrdivši kao osnovne organizacione jedinice Akademije odjele, Nacrt prepušta utvrđenje pojedinih odjela (broj, naziv i t. d.) statutu, jer ovo još danas nije ustaljena materija, nego treba očekivati i u bližoj budućnosti promjene. Broj redovnih članova ograničuje se u interesu pravilnog rada pojedinih odjela. Kad u jednom odjelu pri-

rodnim razvojem preraste takav broj, onda će to biti i najbolji znak, da je nastala potreba za cijepanje takova odjela u nove odjele.

U pogledu članstva spram ustrojstva stare Akademije naročito su izvedene dvije bitne promjene: što su članovi-dopisnici dobili veća prava (oni mogu prisustvovati sa savjetodavnim glasom na skupštini Akademije, a na sjednicama odjelnih vijeća imaju i pravo glasa u svim stručnim pitanjima) i što su uvedeni naročiti suradnici. I ovo ima služiti oživljavanju i jačem aktiviziranju Akademije.

Organi Akademije formirani su prema stvarnim potrebama Akademije, a prema načelu samouprave (čl. 8). Za najvažnije zadatke Akademije (rješavanje o statutu i o izboru i razrješenju članova) bilo je potrebno odrediti, da u skupštini prisustvuje kvalificirana većina članova (st. 2. čl. 8.). Za redovnu upravu trebalo je postaviti dva organa: užu upravu, koja rješava tekuće poslove (st. 4. čl. 8.) i predsjedništvo sa širim brojem članova, koje je u vremenu između zasjedanja skupštine najviši rukovodni organ Akademije (st. 3. čl. 8.). Za predsjednika, potpredsjednika i glavnog tajnika uzet je trogodišnji mandat, da bi oni mogli planski i programatski razviti svoj rad (čl. 9.). S obzirom na važnost ovih službi propisuje se potvrđivanje ovih izbora od Prezidijuma Sabora NRH.

U vezi s načelom samouprave Akademije ona dobiva vlastiti proračun prihoda i rashoda u sastavu budžeta NRH i upravlja kao pravna osoba povjerenom joj općenarodnom imovinom (čl. 10.). Isto tako bilo je potrebno, da se Akademiji za vođenje njenih posala osigura potreban broj službenika (čl. 11.)«.

Pošto je nacrt Zakona predložio Saboru izvjestilac Zakonodavna odbora narodni zastupnik Ivan Karnel, Sabor je uz ovacije Jugoslavenskoj akademiji jednoglasno usvojio, a Predsjedništvo Sabora NRH dne 13. prosinca 1947. proglasilo (Narodne novine broj 111 od 17. XII. 1947.) tekst Zakona o Jugoslavenskoj akademiji:

ZAKON

O JUGOSLAVENSKOJ AKADEMIJI ZNANOSTI I UMJETNOSTI U ZAGREBU

Čl. 1.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu najviša je naučna i umjetnička ustanova Narodne Republike Hrvatske.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu stoji pod općim rukovodstvom Vlade Narodne Republike Hrvatske.

Čl. 2.

Zadatak je Akademije, da svestrano promiče znanost i umjetnost s osobitim obzirom na zemlje i narode Federativne Narodne Republike Jugoslavije, a napose s obzirom na prilike i potrebe na-

roda Hrvatskog, da u cilju razvitka narodne kulture sistematski organizira naučni i umjetnički rad doprinoseći svim svojim snagama i sredstvima podizanju i razvijanju teoretskih i primijenjenih nauka, te da rezultatima svoga rada doprinosi unapređenju društvenog uređenja Narodne Republike Hrvatske i Federativne Narodne Republike Jugoslavije i blagostanju njenih naroda.

Čl. 3.

Akademija ostvaruje svoj zadatak naročito tim:

1. da usredsređuje svoj rad na probleme iz svih grana nauke i umjetnosti;
2. da u istraživanju jugoslavenskih zemalja i naroda i u svrhu što boljeg iskorištavanja prirodnih izvora i sredstava proizvodnje okuplja naučne radnike i povezuje naučne i istraživačke zavode i ustanove Narodne Republike Hrvatske;
3. da osniva i vodi naučne zavode i umjetničke ustanove na području Narodne Republike Hrvatske, te da vodi očevidnost o rezultatima rada svih naučnih, istraživačkih i umjetničkih zavoda i ustanova Narodne Republike Hrvatske;
4. da u svojim izdanjima objelodanjuje rezultate istraživanja, naučna i umjetnička djela;
5. da doprinosi višem stručnom obrazovanju i usavršavanju naučnih radnika i umjetnika, te da potiče i pomaže njihov naučni i umjetnički rad;
6. da na zahtjev najviših organa državne vlasti i uprave raspravlja o pojedinim pitanjima i da im daje o njima svoja stručna mišljenja.

Radi ostvarivanja svoga zadatka Akademija stoji u vezi s akademijama nauka, naučnim društvima i ustanovama ostalih naroda Federativne Narodne Republike Jugoslavije i održava naučne veze s akademijama, naučnim društvima, naučnim ustanovama i naučnim radnicima drugih, a napose slavenskih naroda i zemalja.

Čl. 4.

Akademija se dijeli prema strukama u odjele.

Broj odjela, njihov naziv i razdioba na sekcije određuje se statutom.

Svaki odjel može imati najviše osam pravih članova, a broj članova dopisnika određuje se statutom.

Radom odjela rukovodi odjelni tajnik, koga izabire odjelno vijeće.

Čl. 5.

Članovi Akademije jesu:

- a) pravi članovi (akademici),
- b) počasni članovi,
- c) članovi dopisnici.

Pravi i počasni članovi izabiru se doživotno. Pravi članovi moraju biti državljani Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Prave članove (akademike) bira Akademija iz redova učenjaka i umjetnika, koji su obogatili nauku ili umjetnost radovima osobitog značaja.

Počasnim članom bira Akademija one ličnosti, koje su osobito zaslužne za razvoj i napredak nauke ili umjetnosti, a napose za Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju i njene narode.

Članove dopisnike bira Akademija iz redova učenjaka i umjetnika.

Čl. 6.

U ostvarivanju zadataka Akademije, njenih zavoda i ustanova mogu učestvovati i suradnici.

Čl. 7.

Članstvo Akademije prestaje:

1. odreknućem,
2. odlukom skupštine radi nečasnog djela ili rada protiv interesa naroda i države odnosno protiv interesa Akademije,
3. sudskom presudom na gubitak političkih prava ili na gubitak državne ili druge javne službe.

Čl. 8.

Organi Akademije jesu:

1. Skupština,
2. Predsjedništvo,
3. Uprava,
4. Odjelna vijeća,
5. Nadzorni odbor.

Skupština je najviši organ Akademije, koju sačinjavaju svi pravi i počasni članovi. Skupština se sazivlje u redovna ili izvanredna zasjedanja. Skupština punovažno odlučuje o statutu, izboru te razrješenju članova Akademije, ako je prisutno najmanje dvije trećine pravih članova Akademije, a o svim ostalim pitanjima, ako je prisutno više od polovine pravih članova. Odluke skupštine donose se većinom glasova prisutnih članova. Članovi dopisnici imaju na skupštini samo pravo savjetodavnog glasa.

Predsjedništvo je u vremenu između zasjedanja skupštine najviši rukovodni organ Akademije. Predsjedništvo sačinjavaju: predsjednik, potpredsjednik, glavni tajnik, odjelni tajnici i do pet pravih članova Akademije. Predsjedništvo saziva zasjedanje skupštine.

Upravu sačinjavaju: predsjednik, potpredsjednik i glavni tajnik.

Odjelno vijeće sačinjavaju svi članovi pojedinog odjela, akademici i članovi dopisnici. Članovi dopisnici imaju u odjelu pravo glasa u svim stručnim pitanjima. Na rad odjelnog vijeća mogu se pozivati i suradnici.

Nadzorni odbor sačinjavaju tri akademika, koje bira skupština na tri godine.

Čl. 9.

Predsjednika, potpredsjednika i glavnog tajnika bira skupština Akademije na tri godine, a njihov izbor potvrđuje Prezidijum Sabora Narodne Republike Hrvatske.

Čl. 10.

Akademija ima svoj vlastiti proračun prihoda i rashoda, koji ulazi u sastav budžeta Narodne Republike Hrvatske.

Akademija je kao pravna osoba organ upravljanja povjerenom joj općenarodnom imovinom.

Čl. 11.

Za obavljanje administrativnih i stručno-tehničkih poslova u Akademiji ili u njenim naučnim i umjetničkim zavodima i ustanovama Akademija može imati potreban broj službenika.

Čl. 12.

Bliže odredbe o unutrašnjem ustrojstvu, djelokrugu i radu Akademije, njenih organa, članova i suradnika propisuju se Statutom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, koji donosi Akademija na skupštini, a potvrđuje Prezidijum Sabora Narodne Republike Hrvatske.

Čl. 13.

Ovaj Zakon stupa na snagu danom objavljenja u Narodnim novinama.

U. br. 52.

U Zagrebu, dne 13. prosinca 1947.

Predsjedništvo Prezidijuma Sabora Narodne Republike Hrvatske

Tajnik:
Jure Franičević v. r.

Predsjednik:
Vladimir Nazor v. r.